

- executieoord oostakker-rieme

erfgoedprokkels ●

● executieoord oostakker-rieme

Executieplaats

Na de Belgische capitulatie in mei 1940 werd ons land onder een Duits militair bestuur geplaatst. Het belangrijkste bezettingsapparaat in Oost-Vlaanderen was de *Oberfeldkommandatur 570*, gevestigd in Gent, die ook bevoegd was voor West-Vlaanderen. Onder zijn gezag opereerde op gerechtelijk niveau het *Kriegsgericht*, dat ook een bijkantoor in Brugge had. Het was deze rechtbank die tijdens de bezetting oordeelde over Belgische burgers die zich met sluipers, spionage, sabotage of andere verzetsdaden inlieten. Vaak betekende een veroordeling de deportatie van de politieke gevangenen naar een concentratiekamp in Duitsland of Oost-Europa. Enkele honderden politieke gevangenen werden echter door de Duitse rechtbanken in België ter dood veroordeeld en hier terechtgesteld.

Na de uitspraak wachtten de ter dood veroordeelden de voltrekking van hun straf af in een speciale sectie van de Nieuwe Wandeling in Gent. De executies werden op een geheime locatie in het Gentse uitgevoerd. Aanvankelijk viel de keuze van de Duitse bezetter op een terrein langs het kanaal Gent-Terneuzen in Rieme, bij Ertvelde. Tegen één van de kanaaldijken werd op 24 januari 1941 de doofstomme weerstander Remi Cours voor het vuurpeloton gebracht. Hij werd als eerste verzetsstrijder in België door de Duitse bezetter gefusilleerd. Vanaf 1942 zouden tientallen anderen zijn lot in Rieme volgen.

In 1943 werden de executies van Rieme naar Oostakker verplaatst. De bezetter beschikte er over een afgelegen munitiedepot, dat in april 1939 door het Belgisch leger werd geopend, en op 10 januari 1942 door de Duitse overheid in gebruik was genomen.

Situering

In een afgelegen munitiedepot bij Oostakker werden tijdens de Tweede Wereldoorlog tientallen Belgische burgers door de Duitse bezetter gefusilleerd. Na de oorlog werd deze executieplaats ingericht als herdenkingsoord.

Executiepeloton

Het vuurpeloton bestond in Oostakker uit vier tot negen Duitse militairen. Het werd samengesteld uit dienstplichtigen van het *Landeschützen-Bataillon 627*, dat als bezettingstroep in de streek rond Gent verbleef. Het waren vaak oudere mannen die fysiek waren afgekeurd voor frontdienst. De meesten hadden het zeer moeilijk met de hen opgelegde taak. Schietschijven en blinddoeken werden aangebracht op de gevangenen om het traumatisch effect voor de soldaten te milderen.

Door de permanente aanwezigheid van Duitse militairen konden de gefusilleerden ook ter plaatse begraven worden. De slachtoffers die in Rieme vielen, moesten nog per vrachtwagen naar een afgelegen begraafplaats in het Limburgse Hechtel worden vervoerd.

De herkomst van de slachtoffers was zeer uiteenlopend. De jongste was net meerderjarig, de oudste 63 jaar oud. Sommigen behoorden tot de linkse Gewapende Partizanen, anderen tot het eerder rechts-nationalistische Geheim Leger. Zeer tragisch zijn de familieleden die samen werden gefusilleerd, zoals de broers Gaston, Arthur en Lucien Lainez. We vinden ook alle beroepscategorieën terug, van mijnwerker tot industrieel en van rijkswachter tot beroeps-crimineel. Er werden inderdaad ook enkele gemeenrechtelijk veroordeelde dieven en overvallers gefusilleerd, die geen politiek gevangene waren en geen banden hadden met het verzet.

De laatste fusillade in Oostakker vond plaats op 24 augustus 1944, toen als vergeldingsactie voor enkele overvallen van het verzet liefst 15 politieke gevangenen als gijzelaar werden terechtgesteld. Diezelfde dag nog werd Albert Temmerman als laatste slachtoffer in Oostakker begraven. Hij werd om het leven gebracht in een kantoor van de Duitse politie- en inlichtingendienst *Sipo-SD* aan de Gentse Krijgslaan. Na dit tragisch einde liet de Duitse bezetter in het volledig ondermijnde munitiedepot van Oostakker een geheime begraafplaats met 66 anonieme kruisjes achter. Door de oplettendheid van André Pattyn, die het achtergelaten depot na de Duitse aftocht als eerste verkende, werd het kruisvat niet tot ontploffing gebracht.

Herdenkingsoord

In het najaar van 1944 werden opgravingen en autopsies verricht waarbij alle gefusilleerden werden geïdentificeerd. Ze werden overgedragen aan de families en met veel luister in hun woonplaatsen herbegraven. De executieplaatsen in Rieme en Oostakker raakten enkele jaren in de vergetelheid. De Nationale Confederatie van Politieke Gevangenen en Rechthebbenden (NCPGR) bracht hier verandering in. Grote bezieler was Marcel Poelman, oud-bevelhebber in het Geheim Leger, en oorlogsinvalides sinds zijn verblijf in de concentratiekampen. Een onder zijn voorzitterschap opgericht herdenkingscomité verzamelde fondsen om de executieplaatsen in te richten als herdenkingsorden. Dit lukte in Rieme in 1949. In Oostakker werd op 6 mei 1951 een eerste grote herdenkingsplechtigheid gehouden. Beide sites werden voorzien van een aantal monumenten en werden in de loop der jaren nog verder ingericht.

In 1998 moest het executieoord Rieme wijken voor een nieuw kanaaldok van de Gentse haven. De Riemse monumenten werden geïntegreerd achteraan het executieoord in Oostakker. De herinnering aan de in Rieme en Oostakker gefusilleerde verzetslieden, en aan alle andere slachtoffers van onderdrukking en terreur, wordt hier tot vandaag levendig gehouden door het Herdenkingscomité Rieme-Oostakker. Sinds 1951 wordt een jaarlijkse plechtigheid georganiseerd die plaatsvindt op de tweede zondag van mei, met steun van de stadsdiensten van Gent en de provincie Oost-Vlaanderen.

Edmond Preys

Eén van de bekendste en tevens de oudste gefusilleerde in Oostakker was de Gentse liberale politicus Edmond Preys. Hij was actief in het Geheim Leger en werd veroordeeld voor wapenbezit, spionage en sluikpers. Een unieke foto van tijdens zijn gevangenschap in de Nieuwe Wandeling toont een sterk afgetakelde oude man, die in niets meer leek op de goed geklede en wel doorvoede burger te zien op een portret van enkele maanden voor de oorlog. Na de oorlog bleek uit autopsies dat de meeste gefusilleerden ondervoed waren, velen vertoonden blauwe plekken en andere tekenen van foltering. •

Laatste brief

*“Daarjuist hebben ze mij
het bericht gebracht dat
ik ga worden doodgeschoten
met twee uren.*

*Ik heb voor de laatste maal
gegeten en gerookt,
en eens bij een priester geweest,
ik heb veel gebeden en
ga recht naar hierboven*

bij Onzen Heer.

*Ik ween niet,
er is toch niets aan te doen.*

*En u, lieve Moeder en Vader, vraag
ik voor de laatste maal
van hier in Gent een kruisje,
en zend U
een laatste en tedere kus,
uw Zoon en Broeder,
die niet meer is.”*

Uit de laatste brief van Albert De Smet
uit Sint-Kruis-Winkel,
gefusilleerd in Oostakker op
30 november 1943.

De herdenkingsplechtigheden brengen steeds een sereen eerbetoon aan de slachtoffers, met onder meer een dodenappel, bezinningsteksten, toespraken van hoogwaardigheidsbekleders, muzikale omlijsting en een afsluitende bloemenhulde. Ook buiten de jaarlijkse plechtigheid is het executieoord doorlopend toegankelijk voor bezoekers.

Het geïntegreerde executieoord Oostakker-Rieme kent vele lagen van betekenis. Het is een stille getuige van de gruwel van de nazibezetting. Het toont hoe ver sommigen gingen in hun strijd voor vrijheden en idealen. Het blijft ook vandaag actueel in een wereld vol oorlog, onderdrukking en geweld. Maar het symboliseert ook de naoorlogse strijd om erkenning van het verzet en de soms moeilijke herintegratie van de teruggekeerde politieke gevangenen in België. De site kreeg bijvoorbeeld vaak met vandalisme af te rekenen, soms lukraak, maar soms ook gericht. De grote diversiteit aan monumenten en betekenissen is eerder het gevolg van deze naoorlogse evoluties, dan een coherente historische weerspiegeling van het oorlogsverleden.

● executieoord oostakker-rieme

Rondgang

Toegangspoort (1)

De toegangspoort tot het executieoord Oostakker-Rieme wordt geflankeerd door twee arduinen leeuwen, die tot 1956 het Brusselse Noordstation sierden. Na de afbraak van dit station bewaakten ze de tunnel naar het executieoord Rieme onder het motto *Semper Fidelis* ('Immer Trouw'). In 1998 werden ze aan de poort in Oostakker geïntegreerd. De toegangspoort is naoorlogs; de gevangenen werden tijdens de oorlog in vrachtwagens het munitiedepot binnengebracht langs de poort bij de conciërgewoning aan de Gefusilleerdenstraat.

Deportatiewagon (2)

Aan het begin van de bedevaartsweide staat een treinwagon. Van oorsprong is dit een Duitse wagon, het oudste onderdeel dat kon gedateerd worden, met name een wiellagering, is van 1911. Deze wagon is 9 ton geschiedenis in hout en ijzer! België kreeg hem na de Eerste Wereldoorlog als schadevergoeding. Tijdens de Tweede Wereldoorlog werd hij ingezet door de Duitse bezetter. De wagon voerde honderden Belgen naar concentratiekampen in Duitsland en Oost-Europa, onder andere van de gevangenis van Antwerpen naar Neuengamme en Ravensbrück. Daar stierven tienduizenden mannen, vrouwen en kinderen aan ondervoeding, ziekte, medische experimenten of vergassing en andere executies. De NMBS schonk de wagon in 1997 om hier als blijvende herinnering aan de oorlog te fungeren.

Een inspectie van Monumentenwacht Oost-Vlaanderen vestigde de aandacht op de toen slechte staat van dit erfgoed op wielen. Ze zochten een oplossing. In het schooljaar 2023–2024 restaureerden leerlingen van Richtpunt campus Ninove-Zottegem de wagon. De richtingen 'binnenschrijnwerk en interieur' en 'carrosserie en spuitwerk' zetten hun beste beentje voor, onder deskundige begeleiding van de provinciale diensten Monumentenwacht en Patrimonium en een gespecialiseerde aannemer. Ze bewaarden zoveel mogelijk authentiek materiaal, want die onderdelen onthullen niet enkel de levensloop van de wagon, ze bevatten ook DNA van getransporteerde mensen. De wagon kreeg zijn oorspronkelijke groene kleur terug en het identificatienummer 295.981 dat hij droeg tijdens de Tweede Wereldoorlog. Al doende leerden de leerlingen zowel over technieken en restauratie, als over de geschiedenis en de verschrikkingen van oorlog. Dankzij hun inspanningen kan dit erfgoed van grote maatschappelijke waarde dit belangrijke verhaal blijven vertellen, iets waar ze met trots op mogen terugkijken.

De wagon voor (r) en na (l) restauratie.

1 Europamonument (3)

De gravelweg door de bedevaartsweide brengt u tot het Europamonument. Deze creatie van beeldhouwer Geo Vindevogel (1923–1977) werd ingehuldigd tijdens een internationale herdenkingsplechtigheid op 8 mei 1960. Het executieoord Oostakker werd toen ingewijd als eerste Europese verzetsbedevaartplaats. Het monumentje symboliseert de naoorlogse eenmaking van het continent. De metalen kaart van Europa die boven de halve wereldbol prijkte, werd door metaaldieven ontvreemd.

Beeldenrij Geo Vindevogel (4)

Centraal in het executieoord staat de beeldenrij van Geo Vindevogel, met van links naar rechts de Gefusilleerde (1953), de Onthoofde (1954), de Gehangene (1955) en de Politieke Gevangene (1956). Alle vier stralen ze trots en waardigheid uit en symboliseren ze de standvastigheid van het verzet. Na een verijdelde diefstal in 2010 werden de originele bronzen beelden in veiligheid gebracht. In 2015 werden ze met steun van het provinciebestuur vervangen door kopies in polyster.

10 Executieplaats (5)

De executies vonden vermoedelijk plaats aan de niet toegankelijke munitiebunker achter de afsluiting links van de site. De aarden wal, oorspronkelijk aangelegd als veiligheidsbuffer in het geval van een accidentele ontploffing, werd gebruikt als kogelvanger.

Kruisjes Oostakker (6)

Op de plaats van de kruisjes werd in oktober 1944 een massagraf met 66 slachtoffers blootgelegd. De met kettingen verbonden reliekschrijnen voor de kruisjes bevatten aarde van twintig executieplaatsen en concentratiekampen uit West-Europa.

Achter de kruisjes aan de rechterzijde werd in 1962 een monument geplaatst voor het *Queen's Royal Regiment*, een van de Britse regimenten die in september 1944 de stad Gent bevrijdden.

Bekroningsmonument koning Boudewijn (7)

Het marmeren monumentje met het monogram van Boudewijn verwijst naar het bezoek van de koning tijdens de herdenkingsplechtigheid van 13 mei 1956, en de koninklijke bescherming die het oord geniet.

Gedenkplaat Rieme (8)

In 1951 werd deze gedenkplaat onthuld voor de negen slachtoffers die in Rieme werden gefusilleerd en als eersten in het munitiedepot van Oostakker werden begraven. Kort daarna werd het depot ook als executieplaats in gebruik genomen. Vlak achter de gedenkplaat staat een reliekschrijn met gewijde grond van de citadel van Luik, tijdens de Tweede Wereldoorlog de belangrijkste Duitse executieplaats in Wallonië.

Grafmonument München (9)

Vlak voor het altaar bevindt zich het graf van 15 West-Vlaamse politieke gevangenen die in München werden onthoofd. Omdat een individuele identificatie van hun stoffelijk overschot na de oorlog niet meer mogelijk was, werden ze hier in Oostakker op 11 mei 1952 samen begraven.

Altaar (10)

Het in 1952 onthulde witmarmeren altaar wordt overkoepeld door een granieten poort met het opschrift *In Fide Constans* of 'Standvastig In Trouw', het motto van het executieoord. In 2002 werd afgestapt van de aan de herdenkingsplechtigheid gekoppelde eucharistieviering. Sindsdien wordt geopteerd voor religieuze neutraliteit. Aan weerszijden van het altaar zijn na de oorlog replica's van executiepalen geplaatst.

Hechtelmonument (11)

Achter het altaar ligt het geïntegreerde executieoord van Rieme. Het Hechtelmonument bevat relieken van de Limburgse executie- en begraafplaats Hechtel, waar de meeste Riemse slachtoffers aanvankelijk werden begraven.

Executiepalen Rieme (12)

Deze replica's herinneren aan de zeven executiepalen die in het executieoord Rieme opgesteld stonden. Een steen geeft de standplaats aan van het executiepeloton.

Gedenksteen Koudekerke (13)

In Rieme werden ook steeds drie mannen uit het naburige Zelzate herdacht, die als verzetsman na een standrechtelijke veroordeling werden gefusilleerd. Dit gebeurde op 11 september 1944 in de duinen van het Nederlandse Koudekerke, op het eiland Walcheren.

Urne Rieme (14)

Op een korte zuil rechts achteraan de site staat een urne met aarde die op 24 januari 1998 werd meegenomen van bij de executiepalen tijdens een afscheidsplechtigheid op het executieoord Rieme. Kort daarna verdween de site in het Kluisendok. Een koninklijk monogram herinnert aan het bezoek van koning Boudewijn aan de executieplaats op 13 december 1965.

Geo Vindevogel

Het werk van de Latemse kunstenaar Geo Vindevogel (1923–1977) is sterk vertegenwoordigd in het executieoord Oostakker-Rieme. Na studies in Gent, Antwerpen en Brussel gaf Vindevogel les aan de normaalschool van Gent en de academie van Aalst. Hij specialiseerde zich als beeldhouwer en keramist. Kenmerkend voor het werk van Vindevogel zijn soberheid en een gestileerde vormgeving. Door deze stijl was hij een veelgevraagd ontwerper van oorlogsmonumenten. In Gent creëerde hij onder meer ook het stedelijk oorlogsmonument aan het Koning Albertpark en een gedenksteen in de Leopoldskazerne. Geo Vindevogel overleed op 53-jarige leeftijd in Deurle. •

● executieoord oostakker-rieme

8

15

Kruisjes Rieme (15)

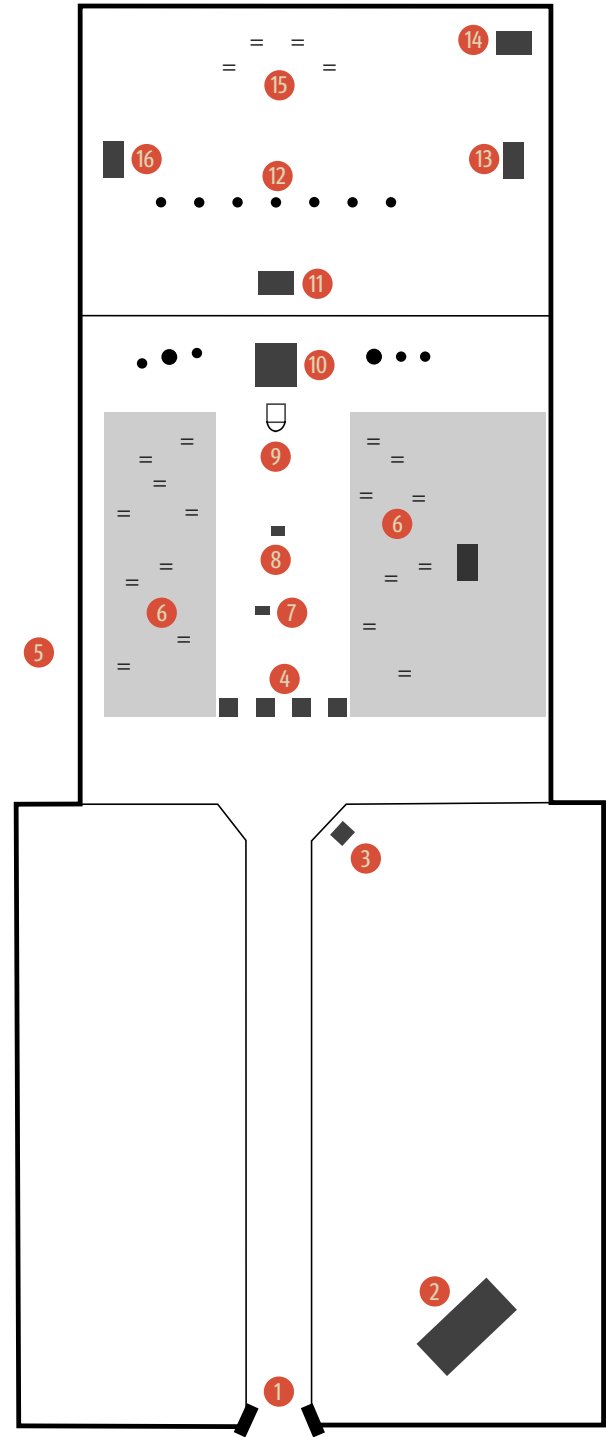
Rond een oude Amerikaanse eik staan 23 kruisjes opgesteld van de Riemse gefusilleerden. Een afzonderlijke gedenksteen links trekt de aandacht: Remi Cours werd als eerste in Rieme terechtgesteld, maar werd lang door de geschiedenis vergeten. Pas in 2001 kwam hier verandering in, en werd voor hem een nieuwe steen geplaatst op het geïntegreerde executieoord Oostakker-Rieme.

Monument Queen's Royal Regiment (16)

Net als in Oostakker werden ook in Rieme de Britse bevrijders van het *Queen's Royal Regiment* gehuldigd. Een detachement van het regiment was aanwezig bij de onthulling van de gedenkplaat op 31 augustus 1963. •

4

Colofon

Uitgegeven door de deputatie van de Provincie Oost-Vlaanderen

Beleidsverantwoordelijke: An Vervliet, gedeputeerde
Directie Erfgoed & Erfgoedsites · dienst Erfgoed
Anneke Lippens, directeur
Jo Rombouts, diensthoofd
Serge Migom, coördinatie

Auteurs: Tim De Craene, met medewerking van Nele Bogaert,
Filip Kint en Serge Migom

Beeldmateriaal: Liberaal Archief vzw, Richtpunt campus Ninove-
Zottegem, Tim De Craene, Patrick Henry en Evert Teerlinck
Grafische vormgeving: Ann Huyghe, directie Erfgoed &
Erfgoedsites
Druk: interne drukkerij

D/2024/1933/12

Praktisch

Toegang via de Gefusilleerdenstraat, 9030 Oostakker Bewegwijzering vanaf het kruispunt N70 Antwerpsesteenweg–Drieselstraat.

De site is doorlopend toegankelijk van zonsopgang tot zonsondergang.

Deze uitgave kwam tot stand in samenwerking met vzw Herdenkingscomité der Executieorden Rieme en Oostakker. Deze vzw houdt het geïntegreerde executieoord Oostakker-Rieme en de herinnering aan de slachtoffers in stand, onder meer door de organisatie van een jaarlijkse herdenkingsplechtigheid op de tweede zondag van mei.

Meer informatie over de geschiedenis van de executieorden Rieme en Oostakker vindt u in het boek *Terechtgesteld. Duitse executies in Oost- en West-Vlaanderen 1941–1944*, Erembodegem, 2009, van auteur Tim De Craene.

Erfgoedprokkels: Oost-Vlaams erfgoed in de kijker
www.oost-vlaanderen.be/erfgoedprokkels